

Володимир Думнич
студент гр. ФПФМ-12,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль
Науковий керівник: к.е.н., доцент Оксана Квасниця

УДОСКОНАЛЕННЯ НАПРЯМІВ БЮДЖЕТНИХ ВИДАТКІВ НА ОСВІТУ

Видатки на освіту є інвестиціями у людський і соціальний капітал та загалом у майбутній успішний розвиток країни та підвищення її конкурентоспроможності. Розвиток української економіки в умовах європейської інтеграції та водночас воєнного періоду потребує перегляду підходів у багатьох сферах державної політики. Державне фінансування освіти в Україні здійснюється за її рівнями. Реформа децентралізації повноважень органів влади, нові сучасні вимоги до якості та змісту освіти, демографічні та міграційні зміни, спричинені воєнними діями в Україні – все це створює підстави для проведення аналізу фінансування освіти за напрямками та пошуків можливих шляхів його удосконалення.

Питання щодо фінансування напрямків освіти досліджувалось багатьма науковцями. Так, наприклад, особливості фінансування закладів вищої освіти в контексті зарубіжного досвіду розглянув В. Усик [1, с. 60], який проаналізував фінансове забезпечення окремих складових освіти, наголосив на слабкому рівні співпраці між бізнесом та вищою освітою, а також запропонував розробити механізм приватного фінансування.

Теоретико-методичні засади та проблеми фінансування закладів загальної середньої освіти України досліджувала В. Лойко [2, с. 68], яка обґрунтувала доцільність вдосконалення механізму фінансування закладів загальної середньої освіти з використанням зарубіжного досвіду, зокрема, шляхом впровадження фінансових відносин на принципах концепції субсидарності.

С. Ганзюк та О. Брежнева-Єрмоленко [3, с. 59] розглянули стан фінансування закладів освіти в Україні за різними напрямками системи освіти (дошкільна, повна загальна середня, професійна (професійно-технічна), вища, післядипломна) та запропонували напрями вдосконалення фінансового забезпечення та розвитку закладів професійної (професійно-технічної) освіти.

Класифікація бюджетних видатків на освіту визначається Бюджетним кодексом України [4] та представлена такими напрямками:

- загальна середня освіта (заклади загальної середньої освіти, спеціалізовані та спеціальні заклади загальної середньої освіти);
- професійна (професійно-технічна) освіта;
- фахова передвища та вища освіта (заклади фахової передвищої та заклади вищої освіти);
- післядипломна освіта;
- позашкільна освіта та заходи із позашкільної роботи з дітьми;
- програми матеріального забезпечення закладів освіти;
- фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері освіти;
- інші заклади та заходи у сфері освіти.

Більш пріоритетними напрямками для фінансування є загальна середня та вища освіта. Структуру видатків на освіту в динаміці за роками наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Структура видатків на освіту за 2014–2021 роки, %

Найменування показника	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Дошкільна освіта	15,2	15,9	15,5	15,9	15,1	15,1	14,9	15,5
Загальна середня освіта	42,4	43,5	43,7	47,4	48,4	48,3	48,5	47,9
Загальноосвітні навчальні заклади	89,1	88,6	89,4	90,3	90,7	91,6	92,6	93,4
Загальноосвітні спеціалізовані та спеціальні школи-інтернати	10,9	11,4	10,6	9,7	9,3	8,4	7,4	6,6
Професійно-технічна освіта	5,9	5,4	4,8	4,7	4,8	4,5	4,6	4,5
Вища освіта	28,3	27,1	27,2	21,8	21,1	21,5	21,2	20,7
– заклади I і II рівнів акредитації	24,5	23,9	22,1	22,5	15,3	14,6	22,7	23,2
– заклади III і IV рівнів акредитації	75,5	76,1	77,9	77,5	84,7	85,4	77,3	76,8
Післядипломна освіта	0,9	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,7	0,6
Позашкільна освіта та заходи із позашкільної роботи з дітьми	4,4	4,2	4,2	4,4	4,4	4,4	4,5	4,5
Програми матеріального забезпечення навчальних закладів	0,2	0,2	0,3	0,2	0,4	0,4	0,2	0,2
Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері освіти	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,5	0,5	0,6
Інші заклади та заходи у сфері освіти	2,3	2,2	2,9	4,2	4,4	4,4	4,9	5,4

Джерело: складено на основі даних [5].

Як видно з таблиці, протягом 2014–2021 років частина видатків на загальну середню освіту у загальній їх сумі збільшилась на 5,5% (з 42,4% до 47,9%), а на вищу та професійно-технічну освіту зменшилась на 7,6% та 1,4% відповідно. Серед закладів вищої освіти близько 77% видатків належить закладам III і IV рівнів акредитації.

Стосовно здобувачів освіти, то варто відзначити, що протягом 2014–2021 років спостерігалось зменшення їх кількості, особливо учнів дошкільної освіти, здобувачів професійно-технічної та вищої освіти. Однак, не зважаючи на зниження кількості здобувачів, обсяги фінансування по всім напрямкам видатків продовжували зростати. Співставлення тенденції кількості слухачів та обсягів бюджетних видатків можна розглянути на прикладі вищої освіти (рис. 1).

Як видно з рисунку, поступове зменшення кількості учнів у вищих навчальних закладах не стали підставою для уповільнення зростання видатків за цим напрямком, а у 2021 році відбулося стрімке їх збільшення – на 21%, хоча кількість слухачів в цей же період зменшилась на 20,6%.

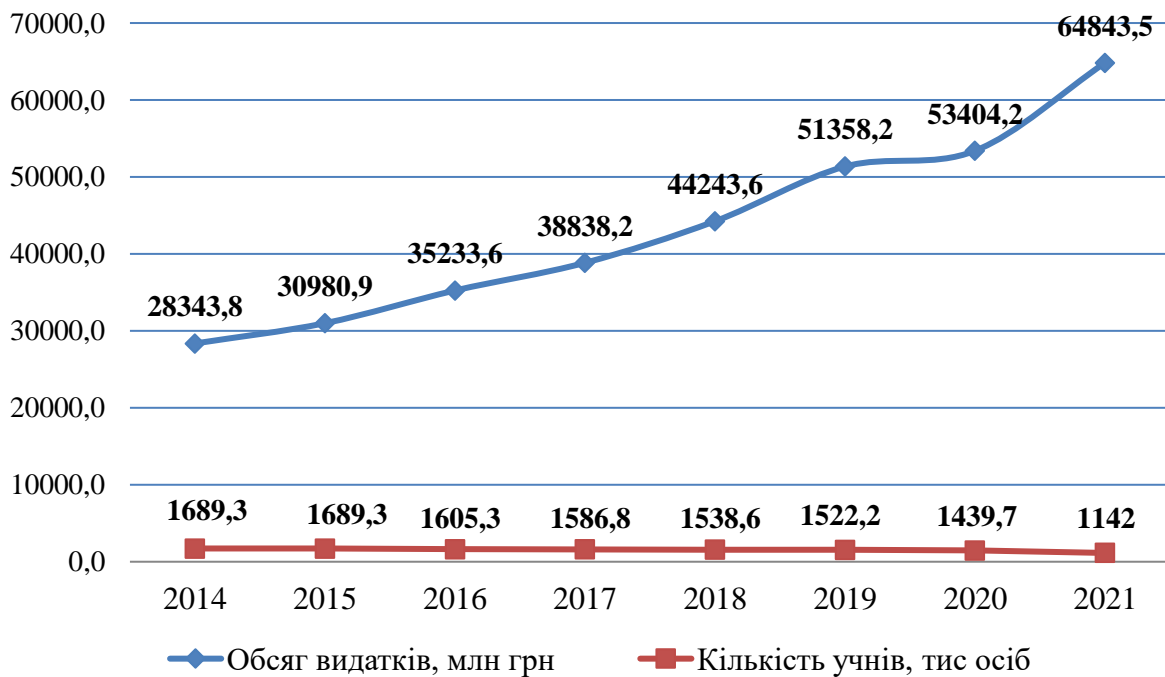

Рис. 1. Динаміка кількості здобувачів та обсягу видатків на вищу освіту в Україні за 2014–2021 роки

Джерело: складено на основі даних [5; 6].

Військова агресія країни-терориста проти України загальмувала економічний зріст та діяльність за всіма напрямками, що призвело до зменшення фінансування за багатьма напрямками з метою посилення фінансової підтримки оборонної здатності України. Під час воєнного періоду відбулося значне зменшення фінансування розвитку освіти і науки (табл. 2).

Таблиця 2

Фінансування видатків Міністерства освіти і науки України у 2021–2023 роках, млрд грн

Найменування показника	2021	2022	2022 (після секвестру)	2023
1. Загальний обсяг видатків, в тому числі:	139,3	153,7	131,0	122,1
1.1. Освітня субвенція, з них	103,7	112,9	97,7	90,3
- облаштування безпечних умов у школах	-	-	-	1,5
- придбання шкільних автобусів	-	-	-	1,0
1.2. Державні видатки, в тому числі:	35,5	40,9	33,3	31,8
- підготовка кадрів закладами вищої та фахової передвищої освіти	25,6	27,8	25,0	22,5
- забезпечення діяльності науково-дослідних установ, грантової підтримки, експериментальних досліджень	2,2	2,5	1,5	2,0

Джерело: складено на основі даних [7].

Як видно з таблиці 2, загальний обсяг видатків на Міністерство освіти і науки України у 2023 році зменшено на 7% переважно за рахунок зменшення освітньої субвенції та видатків на підготовку кадрів закладами вищої та фахової передвищої

освіти. Однак з'явилися дві нові субвенції: на облаштування сховищ у школах та на шкільні автобуси (адже багато шкільного транспорту відправлено на потреби для військових).

Загалом, фінансування сфери освіти на 2023 рік порівняно з 2022 роком скоротилося на 17% [7]. Скорочення видатків на освіту переважно обґрунтовується виїздом великої кількості учнів за кордон та переведенням їх на дистанційне навчання. Так, на початок навчального 2022-2023 року за кордоном перебувало 500 тис дітей, а 3,9 млн дітей навчалися в Україні. Програму, передбачену для фінансування підручників, також скоротили з 1,5 млрд грн до 813 млн грн [7].

Однак, не зважаючи на складні для освітнього процесу умови воєнного стану, Уряду слід більше приділяти уваги фінансуванню реформування системи освіти, зокрема:

- 1) підвищенню зацікавленості навчальним процесом та якості освіти;
- 2) збільшенню заробітних плат працівникам освіти та підвищенню їх кваліфікації;
- 3) забезпеченню закладів освіти необхідними для навчального процесу матеріалами та обладнанням.

При розподілі видатків надання переваги вищезазначеним напрямом підвищить привабливість для учнів та здобувачів освіти та підсилить конкурентні переваги українських закладів освіти на міжнародному рівні.

Список використаних джерел:

1. Усик В. Особливості фінансування вищої освіти: аналіз українського та світового контекстів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Економіка. 2019. Вип. 2 (203). С. 59–67.
2. Лойко В. Теоретико-методичні засади та проблеми функціонування механізму фінансування закладів загальної середньої освіти. *European scientific journal of Economic and Financial innovation*. 2020. Вип. 1 (5). С. 68–78.
3. Ганзюк С., Брежнєва-Єрмоленко О. Параметричний аналіз бюджетно-кошторисного фінансування закладу професійно-технічної освіти міста Кам'янського. *Економічний вісник Дніпровського державного технічного університету*. 2022. Вип. 1 (4). С. 56–67.
4. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2020 р. № 2456-VI. Дата оновлення: 03.11.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>.
5. Показники виконання зведеного бюджету за видатками за 2014–2021. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk/budget> (дата звернення: 31.05.2023).
6. Інформація щодо кількості учнів закладів освіти 2014–2021 роки. URL: <https://ukrstat.gov.ua/>.
7. Держбюджет на 2023 рік: видатки на освіту та науку. URL: <HTTPS://MON.GOV.UA/UA/NEWS/DERZHBYUDZHET-NA-2023-RIK-VIDATKI-NA-OSVITU-TA-NAUKU>.